

Carnaval

Dit artikel is gesjreve (of begós) in 't Mestreechs. Laes hie wie v'r mit de versjillende saorte Limburgs ómgaon.

Carnaval is e volksfies wat in vööl kathelieke len weurt geveerd. Wienie 't gehawwe weurt in de daog veur asselegoonsdag, wat miestal zoe is, daan sprik me vaan **vastelaovend**. In diverse deile vaan de wereld kint 't carnaval gans versjèllende invöllinge; gemein deilers zien euver 't algemeen 't ziech verkleie, 't bouwe vaan optochte en 't umkieringsritueel.

Liturgischen oersprunk

In d'n aonluip nao Paose höbbe kathelieke vaanajds de pliech um veerteg daog te vaste, wat neerkump op 't ziech oonthawwe vaan vleis, draank en aander genotsmiddele. Die veerteg daog stoon veur de veerteg daog tot Zjezeke vastentere in de weuste hej doorgebracht. Umtot de zondag (ummer 'ne fiesdaag in de liturgie) neet weurt mètgerekend, doort deen tied 46 daog. Zoedoende begint de vaste zès'nhaaf week veur de Paose, op de zoegenaomden *Asselegoonsdag*. Ietot 't Asselegoonsdag weurt, zien vleis en draank dus nog touwgestande. Vööl kathelieke besloten 't wie 't nog kós devaan te numme. In de loup vaan de iewe greujde dit oet tot 'n jaorlekse traditie. Dees tradities grepe dudelek trök op awwer gebruke, al is neet zeker in welke maot (zuug onder).

Op d'n Asselegoonsdag zelf valle soms gebruke die ouch tot de vastelaovend weure gerekend. Onder mie in Limbörg sprik me vaan hieringbiete: wie de wètte veursjrieve weurt daan vès gegete en water gedroonke.

Ouch mèt Haafvaste zien de regele minder streng en woort vaanajds dèks vleis gegete en beer gedroonke. Op sommege plaotse hawwe ze carnaval neet op de vastelaovend, meh bij haafvaste. In Nederlands Limbörg weurt dat veural gedoon wienie de optoch mèt de vastelaovend neet kós doorgoon (beveurbeeld door 't weer). In Nice veurt me carnaval ummer ind fibberwarie, ongeach wienie vaste en Paose daan perceis valle.

Etymologie

't Woord *carnaval* is veur 't iers aongetroffe in verbinding mèt Nice. 't Moot oet 't Ligurisch of mie algemeen oet 't Italiaans koume, meh de perceis etymologie is neet dudelek. Volksetymologische verklaoringe goon oet vaan *carne vale*, 'vleis adie', umtot me mèt de vaste zès weke gei vleis it. Dees verklaoring liet ziech evels neet filologisch ondersteune. *Carne levare*, 't opluffe vaan vleis, is wel 'n meugeleke verklaoring.

De etymologie vaan *vastelaovend* is zoe klaor wie poompwater: de veuraovend vaan de vaste. Deze naam vint me veur 't iers in de veertienden iew in Kölle; in Zuid-Duitsland spraok me t'rzelfdertied ieder vaan de *vastenach* (zuug onder).

Historie

Al ietot 't christendom oontstoont, gaof 't in vööl culture soortgelieke fieste, bij antropologe bekind es *umkieringsritueel*. In 't aajd Roeme heel me gebeurbeeld de Saturnalia, die haaf december plaatsvoonte. Poginge um zoe'n fieste mèt de vastelaovend in verband te bringe, loupe evels 't risico vaan *hineininterpretieren*; theorieë, die vastelaovendsgebruke mèt veur-christelek Germaans of Keltisch cultuurgood wèlle verbinde, zien intösse gans achterhaold.

Middeliewe

De traditie vaan op hun kop gezatte wereldorde kaom in de middeliewe ouch bij Dreikeuninge veur. Lieg geisteleke (keplaone, dörpspestoers) dege ziech daan veur es bisjoppe en kardinaole, en koze oet hun midde 'ne 'paus'. Ouch gaof 't soms 'ne kinderbisjop, dee al op d'n Daag vaan de Oonnuzel Kinder (28 december) waor aangeweze. Kathelieke rituele woorte deen daag op d'n hak genome.

De ierste bekinde vermelding vaan 'ne *vastenach* kump oet 1206 en steit in de *Parzival* vaan Wolfram von Eschenbach. 't Woord *carnaval* vèlt es ierste in 1294; me bedoelt hei 't carnaval vaan Nice. In 1341 duuk 't woord *Fastelovend* op in 't eidbook vaan Kölle, mèt de bemerking tot de stadsraad dao gei geld mie veur maag geve. In 1353 verbeugt d'n aartsbisjop zien geisteleke expliciet of deen daag beer en wien te sjödde. Dit tuint dus aon tot de vastelaovend in Kölle in de veertienden iew al 'n levendege traditie waor, en tot ouch daan al vööl alcohol debij woort gedroonke. In 1487 vinde v'r, veur d'n ierste kier in Kölle meh zeker neet veur de lèste kier, e verkleidverbod. Ouch dat woort in de middeliewe dus al gedoon. In aander stei greujde dat oet tot vaste tradities. Zoe gaof 't in Näöreberg de *Schermbartläufer*, hèllebaardeers mèt opvallende pekskes.

De kaamp tösse carnaval en vastentied, door Pieter Bruegel d'n Awwere.

Ouch in Italië oontstoont in dezen tied 'n rieke vastelaovendstraditie. 't Is mugelek, jeh woersjijnelek, tot de Duitse vastelaovestrادات veur e groet deil hei-op geïnspireerd zien. Veural in Venetië leefde de vastelaovend zier sterk.

Oondaanks diverse verboje woort de vastelaovend euver 't algemeen getollereerd, um de bevolking stoum te laote aofbloze. 't Gebruuk woort didactisch ingezet, um 't versjèl aon te tuine tössen 't riek vaan t'r Duvel (*civitas Diaboli*), wie dat ziech mèt de vastelaovend vertuinde, en 't riek vaan God (*civitas Dei*), wat ieweg waor en ziech in de vastentied nog 't bèste tuinde.

In de Riformatie verdween de vastelaovend hei en dao, umtot bepaolde strieke protestants woorte en de vaste dao woort aofgesjaf. In de len die kathelik bleve, bleujde 't carnaval evels gewoon wijer. In 1590 kaom veur 't iers de Kölse Maog es mascot nao veure, neve de Kölse Boer dee al einen iew ieder waor ingeveurd. Venetië stoont in dezen tied bezunder bekind um zie carnaval: 't carnavalssezoen begós al nao de Keersemaes. In die paar maond trok de stad vööl rieke toeriste, die neve de optoch en de wien ouch kaome veur de diverse opera's en konzèrs die dao gegeve woorte.

De groetste klap veur de vastelaovend kaom vaan de Verleechting en vaan Napoleon. Kèrkeleke gebruke golle es achterhaold, en in vööl Duitse en Italiaanse stei woorte de festiviteite verboje. In de loup vaan de negentienden ieuw leide dit tot 'n tegereactie. Me góng de vastelaovend zeen es cultuurgood mèt weerde op ziech, los vaan 't plezeer wat me draon kós beleve. In diverse Duitse stei, Kölle veurop, woort 't fles geïstitutionaliseerd. In de hoeger börgerij oontstoonte vastelaovesvereininge, die stoete organiseerde, pekskes dege nejje en leedsjes sjreve in 't dialek. In 1823 heel me hei de ierste modern optoch. Dees traditie breide ziech later in d'n ieuw oet nao Nederland en 't Belsj. In Nederland waor de nuien impuls aon de vastelaovend zier welkom es oonderdeel vaan de Kathelieke Renaissance.

In d'n twintegsten ieuw, zeker nao d'n Twiede Wereldoorlog breide ziech 't carnaval nog vööl wijer oet, euver alle laoge vaan de bevolking. Ouch kleinder stei en dörper, boe 't fles ziech iewelaank veural tot de kaffee had beperk, naome de vastelaovesgebruke euver. Tradities in de Nuie Wereld woorte ouch bezunder groet. Zelfs in neet-kathelieke deile vaan de wereld, wie Ingeland en Wes-Nederland, sloog de vastelaovend vaan tied tot tied aon. Ouch de oontkèrkeleking vaan Wes-Europa heet de vastelaovend gein groete sjaoj gedoon. D'n trend vaan individualisering maak 't wijer bestoon vaan vastelaovesvereininge hei en dao wel oonzeker.

Nederland

Nederlands Limbörg

Hoofartikel: Vastelaovend in Nederlands Limburg

De vastelaovendsgebruke in Nederlands Limbörg zien sterk op de Kölse gebruke geënt, dat wèlt zègke op de Rijnlandse traditie. 't Weurt hei in 't algemeen op zondag, maondag en dinsdag veur de vaste gehawwe, al gief 't plaotse die hun optoch ieder doen. De veurbereinge beginne al op d'n Èlfde vaan d'n èlfde (11 november, wat verwijs nao 't gekkegetal èlf). In de maonde tösse 11 november en de vastelaovend weurt vaan alles geregeld: 'ne Prins carnaval en 'ne jäögprins weure gekoze, leedsjes weure ingestudeerd, en vastelaovesvereininge make wagele. De Limbörgse streeктаol späölt 'n groete rol in 't fles en is impliciet verpliech veur vastelaovesleedsjes, gezètsjes en touwspraoke. Ouch weure daan dialekmèsse gedoon.

In Nederlands Limbörg zien roed, geel ⁵¹ en greun de kleure vaan 't carnavalsveendel.

Allewel tot eder plaots zoe zien eige tradities heet (zoe kint 't noorde vaan de provincie 't gebruik vaan de boerebroelof), heers in de provincie e groet geveul vaan einheid. Zoe vint sinds 1977 eder jaor 't Limburgs Vastelaovesleedjes Konkoer (LVK) plaots. Muzikante oet de ganse provincie kinne hun leedsje indene; dao-oet weurt daan 'ne winner gekoze. Dat leedsje weurt daan op de regionaole radio gedrejd. In vööl plaotse gief me toch de veurkäör aon werk in 't eige plat. Gans bezunder is dat zoe in Mestreech, boe me traditioneel neet zoe'ne sterke band mèt de res vaan Limbörg veult. Vastelaovendsmeziek is traditioneel sjlager in de vörm vaan blaosmeziek, dèks begeleid door gespecialiseerde blaoskepelle die me zate hermenieë neump. Roond 1980 maakde de sambameziek zien intree in de Limbörgse vastelaoveswereld. De lèste jaore huurt me ouch popinvlood.

De vastelaovend weurt algemeen, zoewel binne Limbörg es daoboete, erkind es e belaankriek deil vaan de Limbörgse identiteit.

Noord-Braobant

Ouch Noord-Braobant is vaanajds kathelik en ouch dao weurt vööl werk gemaak vaan de vastelaovend. 't Fies weurt hei in 't algemeen geach veer daog te dore, vaan zaoterdag tot en mèt dinsdag. De Braobantse vastelaovestrادات stamme oet Den Bosch, boe me ind negentienden ieuw 't fies begós vas te lègke. Vööl dinger die me in Limbörg en daoboete es typisch carnavalesk zuut, weure hei neet gedoon. Me keus geine prins en geine raad vaan èlf, me röp neet 'alaaf' en me heet ziech in boerekiel te kleie. Wee heitege zundeg, weurt geach neet oet Den Bosch te koume.^{[1][2]} In de Bossche traditie is de vastelaovend veural 'n parodie op 't boereleve: me neump de stad *Oeteldonk* (nao de vööl plaotse in de Meierij die op -*donk* indege) en sprik e soort karikaturaol Meierijs (in plaots vaan 't gebruukelek Bosch).

Optoch in Zurrik (Soerendonk), Noord-Braobant.

In aander Braobantse plaotse verkleit me ziech wel boonter en besteit de prins carnaval wel, meh sommege gebruke zien euvergenome. Mèt naome de gewuunte um de plaots 'nen aandere naom te geve is universeel (*Krabbegat*, *Kielegat*, *Kruikestad*, *Lampegat* etc.). E paar Limbörgse plaotse höbbe dit gebruik vaan alternatief plaotsnaome euvergenome.

't Dialek späölt 'n minder groete rol es in Limbörg, veural noe 't de lèste jaore minder gebruik weurt. Lokaol leedsjes en gezètsjes zien nog wel in 't dialek, meh bij de groete sjlagers hoof dat neet per se. In tegestèlling tot Limbörg is de lèste jaore 't vastelaovesleed min of mie versmolte mèt d'n aprèsskimeziek.

Res vaan Nederland

In de mieste traditioneel kathelieke plaotse in Nederland is in de loup vaan d'n twintegsten ieuw 'n vastelaovestradiatie oontstande, veur zoewied die nog neet bestoont. Dit gelt ouch veur vööl kathelieke enclaves in wijer protestants gebed, wie Drenthe of Zieland. In 't algemeen riech me ziech dao op Braobantse veurbeelder: plaotse kriege humoristische naome en leedsjes zien veural fiesmeziek.

Veural in de jaore zèsteg, zeventeg en tachtig waar de vastelaovend ouch in Wes-Nederland populair. Braobantse en Limbörgse artieste, wie Toon Hermans en De Deurzakkers, haalde groete hits mèt leedsjes in 't Algemein Nederlands. Ouch artieste oet 't noorde, dèks zoonder kathelieke achtergrond, stortde ziech op de carnavalssjager, wie André van Duin en de gebore Brit Barry Hughes. De traditie kraog evels gein vaste veuj aon de grond: in de jaore negenteg trok de vastelaovend ziech weer trök nao kathelik gebed.

Belsj

Op 't Belsj weurt euverwegend Bourgondisch carnaval geveerd, miestens op de vastelaovend (vaanaof de zondag) meh soms mèt haafvaste. Haafvastestoete weure neet in de lèste plaots in Belsj Limbörg gehawwe, nao 't veurbeeld vaan Mezeik.

De bekindste twie tradities zien die vaan Binche in Henegouwe, boe de wereldbekinde Gilles mèt hun kappe vaan struusvogelvere roondloupe, en die vaan Aalst ('Olsjt'), boe actualiteit en gezagsdregers zonder taboes weure geparodieerd en boe manslui ziech wie vrouwlui verkleie ('vojl zjanette').

Binche steit bekind um zien Gilles die op de vastelaovend roondloupe.

Zuid-Europa

Wie gezag bleujden 't carnaval iewelaank in Venetië, al kaom dao in 1797 door Napoleon 'n ind aon. Pas sinds 1979 heet me in die stad 't aajd fies nui leve ingebloze. 't Italiaans carnaval had soms zier duuster trèkke. Zoe woorte joede in oonder mie Roeme gedwoonge ziech in de optoch veur sjendal te zètte.

De Italiaanse carnavalstradities sloog euver nao diverse aander len, wie Fraankriek, Spaanje, Portugal en Kroatië. Wat me dao zuut rappeleert nog sterk aon de aw Venetiaanse gebruke.

Amerika

In de Amerika's woort 't fies door Franse, Spaonse en Portugese koloniste mètgenome. In Louisiana hèlt me noe nog jaorleks Mardi Gras, e fies wat Amerikaone oet groete deile vaan 't land trèk. Nog groeter woort 't fies in 't Caribisch Gebeed en Zuid-Amerika. Veural 't Braziliaans carnaval woort wereldbekind. In dat land bestoon diverse tradities, meh in d'n twintegsten iew woort de traditie vaan Rio de Janeiro wel dominant. In de Fluminense vastelaovend steit de sambameziek, die in de stad zienen oersprunk heet, centraol. Me zuut dèks sjaarsgekleide danseresse op de samba danse. De riek verseerde wagele mèt hun danseresse trèkke zoeväöl bezoekers, tot me dao e stadion veur heet gebouwd, de Sambadromo. Daomèt heet me in Rio de optoch feitelek betaolend gemaak.

Caribisch carnaval woort ouch nao Europa geëxporteerd, umtot vööl lui oet die regio emigreerde nao hun aw kolonisatore (Nederland, Fraankriek, Groet-Brittannië). Dat carnaval weurt evels vööl later in 't jaor gehawwe ('zomercarnaval'), umtot de sjeerse, zomerse kleiaasj ziech neet liet vereinege mèt 't weer wat in fibberwarie en miert in Wes-Europa heers. Heimèt is dit 'carnaval' dus losgekoume vaan de liturgische kalender.

1. Oeteldonkstijl - De do's and don'ts van Oeteldonk (<https://www.oeteldonkstijl.nl/oeteldonk-blog/de-dos-and-donts-van-oeteldonk/>)
2. Brabantsch Dagblad - Video moet het nog één keer uitleggen aan Hollanders: Geen bananenpak of paard in de gang in Oeteldonk (<https://www.bd.nl/den-bosch-vught/video-moet-het-nog-een-keer-uitleggen-aan-hollanders-geen-bananenpak-of-paard-in-de-gang-in-oeteldonk~a82e771b/>)